

Ympäristövaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pilaantuneiden alueiden puhdistamisen tukemisesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pilaantuneiden alueiden puhdistamisen tukemisesta annetun lain 12 §:n muuttamisesta (HE 96/2023 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Noora Herranen, ympäristöministeriö
- neuvotteleva virkamies Nina Lehtosalo, ympäristöministeriö
- ryhmäpäälikkö Mika Heinonen, Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
- johtava asiantuntija Outi Pyy, Suomen ympäristökeskus
- ympäristöpäälikkö Tommi Maasilta, Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

HALLITUKSEN ESITYS

Ehdotuksessa esitetään muutettavaksi pilaantuneiden alueiden puhdistamisen tukemisesta annettua lakia. Esityksessä säädettäisiin Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen vastuulle kuuluvan alueiden pilaantuneisuuden selvittämisen ja puhdistamisen järjestämistä koskevan tehtävän kustannusten jakamisesta. Samalla kynnys järjestämisen piiriin pääsemiseksi mataltuisi. Hakija, kiinteistön omistaja tai haltija taikka kunta osallistuisi alueen pilaantuneisuuden selvittämisen ja puhdistamisen kustannuksiin. Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voisi vastata kustannuksista kokonaan, jos se olisi välttämätöntä yleisen ympäristöedun kannalta taikka jos pilaantuneisuudesta aiheutuisi tai uhkaisi aiheutua erityisen vakavaa vaaraa tai haittaa terveydelle tai yksilön asuinympäristölle. Esityksen tavoitteena olisi parantaa alueiden pilaantuneisuuden selvittämisen ja puhdistamisen järjestämiseen osoitetun valtion määrärahan vaikuttavuutta siten, että järjestämistehtävän piiriin saataisiin aiempaa enemmän ja merkittävämpiä kohteita.

Valiokunnan mietintö YmVM 2/2024 vp

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.5.2024.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Järjestämisvastuun kustannusten jakaminen mahdolliseksi

Hallituksen esityksen tavoitteena on parantaa pilaantuneiden alueiden selvittämisen ja puhdistamisen järjestämisen vaikuttavuutta ja siten selvittää ja puhdistaa enemmän kohteita. Suomessa on toteutettu pitkäjänteisesti tavoitetta tunnistaa, tutkia ja tarvittaessa puhdistaa pilaantuneiden maa-alueiden muodostamia riskikohteita. Vuoden 2020 alussa tuli voimaan laki pilaantuneiden alueiden puhdistamisen tukemisesta (246/2019), jossa säädetään harkinnanvaraisen avustuksen myöntämisestä alueiden pilaantuneisuuden selvittämiseen ja niiden puhdistamiseen. Lailla voidaan tukea sellaisten vanhojen riskikohteiden kunnostamista, joiden osalta aiheuttajaa ei tiedetä tai sitä ei enää ole. Ympäristönsuojelulain soveltamisalaan kuuluvan pilaantumisen osalta kunta on usein viimesijaisen vastuunsa perusteella velvollinen puhdistamaan riskikohteen.

Ennen edellä mainitun tukilain voimaantuloa kohteita puhdistettiin ns. valtion jätehuoltotyönä, jossa valtio pääsääntöisesti toteutti hankkeet yhdessä yhteistyöosapuolen kanssa. Yhteistyöosapuolet olivat lähes aina kuntia. Valtio kantoi päävastuun toteuttamisesta ja yhteistyöosapuoli osallistui kustannuksiin. Uuden tukilain mukaan sopimuksen tekeminen järjestämistehtävän kustannusten jakamisesta ei ole mahdollista, vaan valtio vastaa kaikista kustannuksista määrärahan puitteissa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi pilaantuneiden alueiden pilaantuneisuuden selvittämisen ja puhdistamisen järjestämistä koskevan tehtävän kustannusten jakamisesta aikaisempaan tapaan valtion ja yhteistyöosapuolen välillä. Ilman ehdotettua muutosta pilaantuneiden alueiden pilaantumisen selvittämisen ja puhdistamisen järjestämisen arvioidaan vaikeutuvan kustannustason noustessa ja määrärahatason pysyessä ennallaan tilanteessa, jossa järjestämistehtävässä valtio vastaa kaikista kustannuksista. Vastuuviranomainen eli Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi esityksen mukaan kuitenkin vastata kustannuksista kokonaan, jos se on välttämätöntä yleisen ympäristöedun kannalta, taikka jos pilaantuneisuudesta aiheutuu tai uhkaa aiheutua erityisen vakavaa vaaraa tai haittaa terveydelle tai yksilön asuinympäristölle.

Valiokunta toteaa, että esityksen taloudelliset vaikutukset kohdistuvat lähinnä kuntiin, sillä kunnat ovat yritysten ohella hakijoina sekä valtionavustuksissa että järjestämistehtävässä. Käytännössä järjestämistehtävän kautta selvitetään kuitenkin paljon kohteita ja järjestämistehtävä on käytännössä välttämätön merkittävien kohteiden selvittämiseen ja puhdistamiseen. Järjestämistuen arvioidaan olevan hyödyllinen erityisesti pienille kunnille, sillä niillä ei yleensä ole osaamista pilaantuneiden alueiden selvittämiseen tai puhdistamiseen tai hankintamenettelyjen toteuttamiseen. Kunnan ei tarvitse tällöin itse toteuttaa toimenpiteitä vaan tukiviranomainen toteuttaa toimet. Hallituksen esityksen mukaan pienet kunnat saavat nykyistä useammin järjestämisuotois-

Valiokunnan mietintö YmVM 2/2024 vp

ta tukea myös niissä tilanteissa, joissa kunta on ympäristönsuojelulain mukaan viimesijaisessa vastuussa pilaantuneen alueen puhdistamisesta.

Toissijaisesta vahinkovastuusta ja öljyvahinkojen torjunnasta

Valiokunta korostaa tässä yhteydessä yleisesti sitä peruslähtökohtaa, että vastuu aiheutuneesta ympäristövahingosta on ensisijaisesti toimintaa harjoittaneella vahingonaiheuttajalla, jonka on korvattava myös ympäristövahinkojen torjumisesta ja pilaantuneen ympäristön ennalleen saattamisesta aiheutuneet kustannukset. Vastuu määräytyy vahinkotapahtuman aikana voimassa olleen lainsäädännön mukaisesti. Vastuussa voi olla toissijaisesti myös kiinteistön omistaja tai kunta. Toissijainen vastuujärjestelmä on kuitenkin tarpeen, jotta maksaja löytyy myös silloin, kun korvausta ei saada perittyä varsinaiselta vastuutaholta esimerkiksi maksukyvyttömyyden vuoksi tai siksi, että vastuutahoa ei saada selvitettyä.

Toissijaista vahinkovastuujärjestelmää koskevaa lainsäädäntöä on kehitetty, kun ympäristövahinkovakuutusjärjestelmän sijaan perustetaan ympäristövahinkorahasto. Uusi laki ympäristövahinkorahastosta tulee voimaan 1.1.2025. Vuoden 2024 loppuun saakka toissijaisen vastuun piiriin jäävät vahingot hoitaa Ympäristövakuutuskeskus (YVK). Ympäristövahinkorahaston korvauspiiri on laajempi kuin nykyisessä vakuutusjärjestelmässä, ja rahoitus kerätään vaaraa aiheuttavaa toimintaa harjoittavilta toimijoilta. Ympäristövahinkorahastosta ei pääsääntöisesti korvata vahinkoja, jotka ovat aiheutuneet ennen lain voimaantuloa 1.1.2025.

Vuodesta 2025 alkaen korvauksia maksavat sekä Ympäristövakuutuskeskus (YVK) että ympäristövahinkorahasto. Kaikki 31.12.2024 jälkeen tapahtuneet vahingot ilmoitetaan Ympäristövahinkorahastolle. YVK puolestaan korvaa ennen vuotta 2025 aiheutuneita vahinkoja myös uuden lain voimaantulon jälkeen. Korvauksia vanhoista vahingoista voi hakea YVK:lta vielä viiden vuoden ajan uuden lain voimaantulosta eli 31.12.2029 asti. Sen jälkeen korvausvaatimuksen myös ennen vuotta 2025 tapahtuneista vahingoista voi tehdä vielä 31.12.2034 saakka Ympäristövahinkorahastolle. Korvausvaatimus on sekä vanhan että uuden lain mukaan tehtävä yleensä kolmen vuoden kuluessa siitä, kun vahinkoa kärsinyt on saanut tietää siitä, että korvausta ei saada perityksi vahingon aiheuttajalta.

Ympäristövahinkorahastosta myönnetään myös harkinnanvaraisia avustuksia pelastustoimen järjestämisestä vastaaville tahoille ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin, sillä myös öljysuojarahasto lakkautetaan ympäristövahinkorahaston toiminnan alkaessa. Koska öljyntorjunta on nykyisin pelastuslain mukaista pelastustoimintaa, myös kalustohankintojen ja torjuntavalmiuden ylläpidon rahoittaminen tapahtuu pääosin hyvinvointialueiden kautta valtion talousarviosta. Öljysuojarahastossa käynnissä olevat selvitykset tehdään loppuun, mutta uusien hakemusten vastaanottaminen on päättynyt. Sen sijaan öljyllä pilaantuneille kohteille voi nyt hakea tukilain mukaista valtionavustusta. Valiokunta toteaa saamansa selvityksen perusteella, että Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle onkin jo saapunut useita avustushakemuksia öljyhiilivedyllä pilaantuneiden alueiden pilaantuneisuuden selvittämiseen ja puhdistamiseen. Muutamassa hakemuksessa on lisäksi pyydetty öljyhiilivedyllä pilaantuneen alueen selvittämisen ja puhdistamisen järjestämistä.

Valiokunnan mietintö YmVM 2/2024 vp

Valiokunta korosti ympäristövahinkorahaston perustamista koskevassa mietinnössään (YmVM 16/2022 vp), että eri hallinnonalojen viranomaisten tulee seurata ja tehdä yhteistyötä rahoituksen riittävyyden varmistamiseksi. Eduskunta hyväksyi myös tätä koskevan lausuman. Valiokunta korostaa edelleen öljyvahinkojen hyvän torjuntavalmiuden ylläpidon merkitystä ja pitää tärkeänä, että tätä seurataan ja varmistetaan asianmukaisin rahoitusjärjestelyin öljysuojarahaston toiminnan lakatessa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ympäristövaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 96/2023 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 22.2.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jenni Pitko vihr
jäsen Pauli Aalto-Setälä kok
jäsen Marko Asell sd
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Petri Huru ps
jäsen Vesa Kallio kesk
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Pinja Perholehto sd
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Mikko Polvinen ps
jäsen Tere Sammallahti kok
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Saara-Sofia Sirén kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos